

INSON VA TEXNIKA HAMKORLIGINING PSIXOLOGIYADAGI O'RNI

Aliyev Samariddin Murotali o'g'li

*Toshkent davlat texnika universiteti pedagogika va
psixologiya kafedrasida assistenti*

Sharifov Shohjahon

*Toshkent davlat texnika universiteti
Energetika fakulteti Elektr tarmoqlari yo'nalishi 3-kurs talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson va texnika o'rtasidagi munosabatlar texnika va psixologiyani o'zaro bog'liqligi ular o'rtasidagi muammo va yechimlar batafsil o'rganilgan.

Kalit so'zlar. Identifikatsiya, Ijtimoiy fatsilitatsiya, Sotsiometriya, Kibernetika, Pedagogika, Texnika fanlari

Абстрактный. В данной статье подробно изучаются взаимоотношения человека и техники, взаимозависимость техники и психологии, проблемы и пути их решения.

Ключевые слова. Идентификация, социальная фасилитация, социометрия, кибернетика, педагогика, технические науки

Abstract. In this article, the relationship between man and technology, the interdependence of technology and psychology, the problems and solutions between them are studied in detail.

Keywords. Identification, social facilitation, sociometry, cybernetics, pedagogy, technical sciences

Kirish. Bugungi kunda texnika fanlari bilan psixologiyaning o'zaro aloqasi va hamkorligi yaqqol sezilmoqda. Bir tomondan murakkab texnikani boshqaruvchi inson ongi muammosini echishda, ikkinchi tomondan, psixik hayotning murakkab qirralarini ochishda maxsus texnik vositalardan foydalanish zarurati bu ikki yo'nalishning erishgan yutuqlarini birlashtirishni nazarda tutadi. Masalaning yana bir alohida tomoni ham borki, u ham bo'lsa, texnika taraqqiyotga intilayotgan bir vaqtda murakkab texnika va mashinalar bilan «muloqot» qilayotgan shaxs faoliyatini yanada mukammallashtirish va uning imkoniyatlariga moslash masalasi ham ana shu hamkorlikda hal qilinishi lozim bo'lgan masaladir. Bu orqali nafaqat sotsiologik so'rov, balki inson shaxsiga aloqador psixologik xususiyatlarni aniqlash mumkin bo'ladi. Odam va mashina o'zaro ta'siri tipiga ko'ra inson-mashina tizimini tasniflash o'zaro ta'sirning uzluksizlik darajasiga asoslangan bo'lishi mumkin. Bu belgiga ko'ra uzluksiz va vaziyatli (epizodik) o'zaro ta'sir tizimi farqlanadi. Vaziyatli tizim o'z

navbatida muntazam o'zaro ta'sir tizim iga bo'linadi. Muntazam o'zaro ta'sir tizimiga "operator-EHM" tizimi misol bo'lishi mumkin. Unda axborotni kiritish va natijaga erishish vazifaning tabiati bilan belgilanadi, ya'ni muayyan vaqtdagi o'zaro ta'sir rejimi hisoblash xarakteri va ko'lami bilan boshqariladi. Stoxastik epizodik o'zaro ta'sir "operator-markazlashgan nazorat tizimi", "sozlovchi-stanok" kabi tizimlarda amalga oshadi. Inson-mashina tizimlari turli-tuman bo'lishiga qaramay, ular uchun umumiy xususiyat va jihatlar mavjud. Bu tizimlar dinamik, maqsadga yo'naltirilgan, o'z-o'zini tashkil etuvchi, adaptiv bo'lishi mumkin.

Asosiy qism. Hozirgi paytda texnika inson uchun asosiy omillardan biri bo'lib kelmoqda. Uni bir qancha yonalishlar bilan birgalikda o'rgansak boladi. Masalan: Kibernetika fani sohasidagi erishilgan yutuqlar psixologiya uchun ham ahamiyatli va zarur bo'lib, u inson shaxsining o'z-o'zini boshqarish va psixik jarayonlarni takomillashtirish borasida axborotlar texnologiyasi va kibernetika tomonidan qo'lga kiritilgan yutuqlar va tadqiqot metodlari, maxsus dasturdan o'z o'rnida foydalanadi. Ayniksa, ma'lumotlar asri bo'lgan XXI asrda informatsion texnologiyalar va modellashtirish borasida psixologiya hamda kibernetika hamkorligining salohiyati yanada ortadi. Masalan, oddiy muloqot jarayonini yanada takomillashtirish, har bir so'zning shaxslararo munosabatlardagi ta'sirchanligini oshirish maqsadida hamda ana shunday ijtimoiy faoliyat jarayonida shaxs tizimini takomillashtirishda turli kibernetik modellaridan o'rinli foydalanish zamonaviy psixologiyaning jamiyatdagi o'rnini va rolini oshiradi, maxsus kompyuter dasturlarining keng qo'llanilishi inson miyasi va ruhiy olami sirlarini tez va aniq o'rganishni kafolatlaydi. Pedagogika bilan psixologiyaning o'zaro hamkorligi va aloqasi an'anaviy va azaliy bo'lib, ularning yosh avlod tarbiyasini zamon talablari ruhida amalga oshirishdagi roli va nufuzi o'ziga xosdir. Respublikamizda amalga oshirilayotgan «Ta'lim to'g'risidagi Qonun» hamda «Kadrlar tayyorlashning Milliy Dasturi»ni amalga oshirish ham ikki fan hamkorligi va o'zaro aloqasini har qachongidan ham dolzarb qilib qo'ydi. Milliy dasturda e'tirof etilgan yangicha modeldagi shaxsni kamol toptirish, uning chuqur bilimlar sohibi bo'lib etishishi, barkamolligini kafolatlovchi shart - sharoitlar orasida yangi pedagogik texnologiyalarini ta'lim va tarbiya jarayonlariga tadbiiq etishda pedagogikaning o'z uslub va qoidalari etarli bo'lmaydi. Shuning uchun ham psixologiya u bilan hamkorlikda yosh avlod ongining ta'lim olish davrlaridagi rivojlanish tendensiyalaridan tortib, toki yangicha o'qitish texnologiyalarini bola tomonidan o'zlashtirilishi va undagi aqliy hamda intellektual qobiliyatlarga nechog'lik ta'sir ko'rsatayotganligini o'rganish va shu asosda ishni tashkil etish psixologiyadagi metodlarni didaktik metodlar bilan uyg'unlashtirishni taqozo etadi. Ayniqsa, ma'naviy barkamollik tamoyillarini maktabda va yangi tipdagi ta'lim muassasalarida joriy etish ham shaxs psixologiyasini teran bilgan xolda o'qitishning eng ilg'or va zamonaviy shakllarini amaliyotga tadbiiq etishni nazarda tutadi. Shaxsga ta'lim va tarbiya

berishning alohida emas, birgalikda qaralishida pedagogika va psixologiya fanlarining o'zaro uzviyligi muhimdir. Hozirgi kunlarda ta'lim sifati va samaradorligini oshirish uchun ta'lim oluvchining psixologik xususiyatlarini bilgan xolda, unga pedagogik ta'sir etish va uni yangi bilimlarga yo'naltirish texnologiyasi joriy etilganligi ham bu ikki fan bir-biriga chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Edintifikatsiya – ijtimoyilashtirishning muhim mexanizimi bo'lib hisoblanadi. Ijtimoiy fatsilitatsiya – bu ba'zi odamlarning boshqalarning faoliyatiga ular oldida yoki bevosita ishtirokida amalga oshiriluvchi ijobiy rag'batlantiruvchi ta'siri.

Sotsiometriya – o'zaro munosabatlar va psixologik kelishuvchanlikning tuzilishini aniqlash maqsadida guruhdagi shaxslararo munosabatlarni psixologik tadqiq etish metodi. Ushbu metod orqali inson va texnika munosabatlarini yanada chuqurroq o'rganishimiz mumkin.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytishim mumkinki bugungi kunda psixologiya va texnika soxalari o'zaro chambarchas bog'liq Inson-mashina tizimlari turli-tuman bo'lishiga qaramay, ular uchun umumiy xususiyat va jihatlar mavjud. Bu tizimlar dinamik, maqsadga yo'naltirilgan, o'z-o'zini tashkil etuvchi, adaptiv bo'lishi mumkin. Inson-mashina tizimi murakkab dinamik tizimlar sinfiga kirishi tizim turlicha tabiat ega bo'lishi, vaqt o'tishi bilan tarkibining o'zgarishi bilan xarakterlanadigan o'zaro bog'langan va o'zaro tasirlashuvchi elementlardan tashkil topganligi murakkab dinamik tizim sifatida inson mashina tizimiga xos bo'lgan xarakterli xususiyatlarni ko'rsatib o'tish mumkin demak biz o'zaro tizimlarni muvofiqlashtirishimizni psixologik tomonlarinin o'rganishimiz zarur ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'oziev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002.1-2 kitob.
2. Югай А.Х., Мираширова Н.А. “Общая психология” – Ташкент 2014.
3. Дружинина В.. “Психология “. Учебник. “Питер”, 2003.